

הקדמה אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אוהב ציון

המעתיק, שהוסיף דבר זה שלא במתכוון". ובספר עלי תמר על הירושלמי שם כתב: "והנה המפרשים לא ביארו מה ליוסף בן ישראל כאן, ואולי שהיה כתוב על כותל המערה לשם דמיון בין ר"ח ובניו לבין יעקב ובנו יוסף שכשם שיוסף היה תלמיד מובהק ליעקב אבינו שכל מה שלמד אצל שם ועבר מסר לו, ועל שם זה נקרא בן זקונים כתרומו ארי בר חכים הוא ליה כמ"ש ברש"י וישב, ויונתן בן עוזיאל תרגם ארום איקונין דיוסף דמיין לאיקונין דליה, אותם הדברים היו גם בר"ח ובניו".

ומרן רבנו ז"ע במאור ישראל העיר על דברי הר"ח הטוב. דבפני משה בירושלמי שם פירש הכל על רב הונא שמרוב ענווה לא רצה להיקבר במקומו של רבי יהודה בנו של רבי חייא. ולכן הכריזו עליו מן השמים שלא יפסק זרעו. וכ"כ הגאון מהר"ש יפה בספר יפה מראה (שם).

כה:

"כד נח נפשיה דרבי יוסי שפעו מרובי דציפורי דמא"

מה הרמז בדבר

הגרי"ח בבן יהודע ביאר: "הא דשפעי מרזבי דציפורי דמא, היה בנס, שנהפכו המים שהיו יורדים במרזבים למראה דם, לרמוז שהוא היה צינור שבו משתלשל שפע לעולם ועתה נהפך לדם".

והגאון רבי אהרן לוי"ד בספרו ברכת אהרן עמ"ס ברכות (מאמר ד' אות ג') ביאר: "וי"ל הכונה כי רבי יוסי היה יושב כסאות למשפט בצפורי, עיין סנהדרין (לב): צדק צדק תרדוף הלך אחר חכמים לשיבה וכו' אחר רבי יוסי לציפורי. ופירש"י שם אחר חכמים לשיבה, בית הועד ששמה בית דין קבוע, ובהיות רבי יוסי אוהב מאד את השלום, התאמץ לנטוע זרע השלום בקרב עדתו לאהבה איש את רעהו, ולכן כל עוד שהיה בחיים לא נראה דם, רמז לריב ומצה, בחוצות ציפורי, כי יושביה הלכו איש את רעהו באהבה ובמישור, ולא היה פרץ וצווחה ברחובותם. אמנם אחרי מותו נתפרדה החבילה, ובהילקח הרועה הנאמן הזה אשר נתן נפשו בעד השלום, הנה דמים בדמים נגעו, וקול מריבה נשמע בחוצות ציפורי וברחובותיה קול מדנים בין אחים אשר היה ללהב ולמוקד, כי לא היה איש שיעמוד בפרץ וישוב לכונן ארמון השלום על תלו. ועל המצב הזה אשר נהיה בציפורי אחרי מות רבי יוסי רמזו חז"ל באמרם בסגנון מליצי כי מרזבי דציפורי שפעי דמא, כלומר הרחובות היו מלאים דם מרוב המחלוקת והמריבה, אשר יצאה ללהב ותאכל עיר ומלוואה וכאמור".

כה.

"דוקיף ארונא דרב הונא"

מיהו יוסף בן ישראל

כתב רבנו יוסף חיים בבן יהודע: "הנה בירושלמי דכלאים (פ"ט הלכה ג') איתא, כשיצא ניתנו לו שתי מתנות טובות, האחת שלא פסק זרעו, והשנייה נכפלו שנותיו, שהיה בן שמונים שנה, וחי עוד שמונים שנה אחרי זה. ונראה לי מדה כנגד מדה, הוא עשה הארון הפסק לכבוד עמוד האש שלא יסתכל בו לכך לא נפסק זרעו, ובשביל שסיכן עצמו להכניס ארון רב הונא לפנים, נוספו ימיו דחי עוד שמונים שנה. ועוד איתא התם כשנכנס שמע קול יהודה בני אחרין ואין עוד, חזקיה

לאסוקי שמעתתא

מהו גיל שיבה – בן ע' או בן ס'?

"שבעים לשיבה" (כה).

כתב מרן רבנו ז"ע במאור ישראל: "והכי איתא במשנה דאבות (ה, כט), בן ששים לזקנה בן שבעים לשיבה בן שמונים לגבורה. ובבבא בתרא (עה). אמר רב אחא בר יעקב אין שיבה פחות משבעים שנה וכו'. ע"ש. ונפקא מינה לדינא דכתיב מפני שיבה תקום, דהיינו בן שבעים שנה. אבל פחות משבעים אין צריך לקום מפניו, והדרת פני זקן, זה קנה חכמה, היינו תלמיד חכם. וכ"כ הרא"ש (פ"ק דקידושין סי' נג): "ומבן שבעים נקרא שיבה, שחייבים לקום מפניו". וכ"כ הר"א ממיץ בס' יראים (סי' לו) וז"ל: "וכמה שיבה, כדתנן בן שבעים לשיבה". וכ"כ בארוחות חיים ח"ב (עמוד לח). וכ"כ הטור ומרן הש"ע יו"ד (סי' רמד ס"א) וז"ל: "וכן מצוה לקום מפני שיבה, דהיינו בן שבעים שנה".

אמנם בברכי יוסף (סי' רמד סק"ד) כתב בשם האר"י ז"ל, שכל שהוא בן ששים שנה ומעלה מצוה לקום מפניו. והאחרונים כתבו לפלפל במקור דבריו, ואשר אני אחזה שמקור לדברי האר"י בתיקוני זוהר (תיקון כא דמ"ח ע"א), לית שיבה פחותה מששים שני וכו', ואיתמר בן חמשים לזקנה. ע"ש. ובביאורי הגר"א לספר התיקונים (וילנא תרכ"ז דס"ג ע"ב) כתב על זה, דפליג על יהודה בן תימא דאמר בן ששים לזקנה, בן שבעים לשיבה, והתיקונים מדלג מאי דתנן בן חמשים לעצה וכו'. ע"ש. ומ"מ אנו בדידן נקטינן כמתני' וכדברי הש"ס (ב"ב עה), וכמ"ש הרדב"ז ח"ד (סי' לו) שבכל מקום שספרי הקבלה חולקים על דברי הגמרא והפוסקים, הלך אחר הגמרא והפוסקים. וע"ע בתשובת הרדב"ז ח"ד (סי' פ). ע"ש. וע"ע במש"כ בשו"ת יבי"א ח"ג (חיו"ד סי' יג). ע"ש".

הדרן למסכת מז"ק

"תלמידי חכמים אין להם מנוחה" (כט.)

בחתימת המסכת: אמר רב חייא בר אשי אמר רב, תלמידי חכמים אין להם מנוחה אפילו לעולם הבא, שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון. כתב מרן רבנו ז"ע במאור ישראל: "ומה שאמרו ושם ינוחו יגיעי כח, היינו מנוחה מיצר הרע. וכ"כ בספר יד דוד. ונראה להסביר המאמר הזה, על פי מ"ש בשער הכוונות (בענין שחרית של שבת דף עד ע"ד): הגיד לי מורי האר"י ז"ל, כי פעם אחת הראו לו בהקיץ חכם גדול בתורה שהיה גדול בדורו, מן הדורות הקודמים, שהיו דנים אותו בשמים על שפעם אחת היה הולך בשבת ברשות הרבים, ונכנס מאליו מעט עפר בתוך מנעלו בלתי כוונה, ולא נזהר להוציאו ולהסירו, והלך בו ארבע אמות ברשות הרבים, כי בעת ההיא הגיע זמן החכם ההוא להעלותו למדרגה יותר עליונה מן המדרגה שהיתה לו עד אז בגן עדן, ובפעם הראשונה לא נענש על דקדוק כזה, ורק עתה שרצו להעלותו למדרגה יותר עליונה היו מדקדקים עמו ביותר, ודנו והענישו אותו על דקדוקי מצות כיוצא בזה. ע"ש. וכן הוא בשער הגלגולים (דכ"ב ע"א). ובנגיד ומצוה (דף כג ע"א). ע"ש. נמצא שגם כשעולה למדרגה גבוהה והולך מחיל אל חיל, אינו ניצול ממדת הדין גם על דקדוקי מצות כאלה, אף שמעיקר ההלכה הדבר מותר, דהוה ליה פסיק רישיה בדרבנן דלא ניחא ליה, שהרי לא נתכוון להוציא, והוה ליה כמתעסק, וגם אם תמצוי לומר דהוי כפסיק רישיה, הא ודאי דלא ניחא ליה בטלטול העפר, וגם המוציא במנעלו פטור שלא הוציא כדרך המוציאים, ובפסיק רישיה דלא איכפת ליה בדרבנן מבואר בתוס' (שבת קג סע"א) שמותר אף לכתחלה. וכ"כ הרבה אחרונים. הא קמן שאף כשהוא ראוי כבר לעלות למדרגה דנים ומענישים אותו ע"פ רוב חסידותו, וכמו שכתוב וסביביו נשערה מאד. (ע' ב"ק נ סע"א)".

הדרן עלך מועד קטן

מסכת חגיגה

ג.

"מה יפו פעמיך בנעלים"

מה ההדגשה בנעלים

יש להבין מדוע הדגישו 'בנעלים', שנראה מסוגיית הגמרא כי גם לנעלים יש עניין מיוחד עם העלייה לרגל. ונראה לבאר על פי דברי המהר"ל מפראג בנתיבות עולם, בהא דאמרינן (סוטה כב.) שיש שכר פסיעות להולך לבית הכנסת להתפלל, ולא מצינו כן בשאר מצוות, לפי שההליכה לתפילה מביאה להתקרבות לגבוה, וההליכה חשיבא מכלל התפלה עצמה, ולא דמי לשאר מצוות שההליכה היא רק הכשר מצווה. (הובאו דבריו בגליוני הש"ס ב"ב קכב.). ואף על פי כן אמרו (סוכה כה.): העוסק במצווה פטור מן המצווה, דהיינו אף בהליכה, וכדילפינן מדכתוב ובלכתך בדרך, בלכת דידך (ברכות יא.), וכן הולכי דרכים לדבר מצוה פטורים מן הסוכה אפילו בלילה (סוכה כה:). וכ"כ בשטה מקובצת ברכות (יא.) ד"ה לכדתניא, דכל דאזיל לדבר מצוה היינו עוסק במצווה.

ובשו"ת הריב"ש (סי' קא) כתב אהא דתנן בפסחים (מט.), ההולך לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו, ונזכר שיש לו חמץ בביתו, מבטלו בליבו ודיו, ואילו היה הולך לדבר הרשות היה חייב לחזור לביתו מיד, דמוכח שאע"פ שאין ההליכה עיקר המצווה, מכל מקום כיוון שהולך לעשות מצוה - נקרא עוסק במצווה. והכי נמי ההולך לעלות לארץ ישראל גם ההליכה נחשבת מצווה. וכ"כ בשו"ת מהר"ם שיק (תאו"ח סי' מה), וע"ע בשו"ת עמודי אש (סימן ה אות כא).

ולפי זה גם בעליה לרגל יש מצוה בהליכה עצמה, שגם היא מביאה להתקרבות לה' וליראת ה', וכמ"ש (התוס' ב"ב כא. ד"ה כי מציון) מהספרי, למען תלמד ליראה את ה' אלוקיך כל הימים, גדולה הבאת מעשר שני שמביאה לידי תלמוד וליראת שמים, וכו'. ולכן אמר, מה נאוו פעמיך בנעלים, לא מבעיא בהיותם בהר הבית, שאין אדם נכנס שם במנעלים, שאז עוסקים במצווה גופא, אלא גם ההליכה לעלות לרגל שהולכים עדיין עם הנעלים, גם היא מכלל המצווה, ולא מכשירי מצווה. ועיין בספר יוסף תהלות למרן החיד"א (ריש מזמור מב) מהמדרש, שעל כל פסיעה של עולי רגלים היה נברא מלאך.

פתיחה למסכת חגיגה

סגולת המסכת

בעל אפיקי ים כותב (בסוף ספרו), כי עניין גדול הוא לעסוק בכל רגל במסכת חגיגה, מאחר שאין בידנינו, בעוונותינו הרבים, לעלות ולהיראות ולקיים בפועל את מצוות עליה לרגל לבית המקדש.

וידוע מה שהובא בספרי הקדמונים, על חסיד שעסק כל ימיו במסכת חגיגה, ונפטר לבדו, ועמדה אישה עטופה שחורים וקראה לחכמים שיספידוהו ויתעסקו בקבורתו וקוננה עליו. כששאלו לשמה, אמרה 'חגיגה שמי', והבינו כי היא המסכת שבאה לגמול עמו חסד (ראה מנורת המאור ח"ב סוף פ"ה גר' כלל ח'). ובספר קב הישר (פרק יד), הוסיף כי אותו החסיד התגורר בכפר קטן ולא היו לו עוד ספרים ולכן עסק רק במסכת חגיגה, ו"האריך ימים מאד, ולבסוף קודם מותו, נתלבשה אותה המסכת בדמות אשה, והלכה לפניו אחר מותו עד שהביאה אותו חסיד לגן עדן".

ובספר מגיד מישרים למרן הבית יוסף, בפרשת תזריע כתב אמר 'המגיד': "פוק חזי איך אוקירת ומאי עבדית לההוא גברא, דאוליף מסכת חגיגה" (צא וראה כיצד כיבדתי לאותו אדם שלמד מסכת חגיגה).

יש שכתבו כי את מסכת חגיגה יש ללמוד באזכרה, ביארציט, כי יש בה סגולה מיוחדת (ראה שו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ב סימן קפ"ה ד"ה והנה). נימוקים שונים נאמרו בדבר. היו שפירשו כי מאחר שבסיום המסכת נאמרו דברי שבח על כל ישראל, גם עוברי עביה שבהם, לפיכך יפה לימוד מסכת זו כדי ללמד זכות על הנפטר (ראה שו"ת דברי יהושע ח"ד סימן י"ח). אחרים הביאו בקשר לכך את המעשה הנזכר על אודות החסיד שעסק במסכת חגיגה, ולמדו ממנו שסגולת מסכת זו להגן, לשמור ולהמליץ זכות (ואוצר יד החיים, אות תשס"ב).